

PAU VICIANO

Mites i memòria

Imaginem per un moment que els ciutadans de Castella-la Manxa haguessen arribat al segle XXI sense saber qui era Cervantes, o que Carles V i Felip II els sonassen vagament a marques de conyac. O que ignorassen que el castellà també es parlava fora de la seua autonomia, en altres territoris peninsulars i fins i tot en unes regions remotes d'Amèrica. Probablement, els polítics i intel·lectuals de Madrid —o que viuen de cara a Madrid— no s'ho poden imaginar. Nosaltres sí. La “invenció” de la nació espanyola va acabar foragitant de la memòria pública els referents històrics —reis, literats, llengües, revoltes— que no podien encabir-se, ni amb calçador, en una genealogia nacional de motlle castellà. Si durant el segle XIX els venerables prohoms de la Renaixença —de la valenciana, però també de la catalana— van tractar de mobilitzar els Jaumes i Borrells per a ofrenar noves glòries a Espanya, durant el segle XX el corró del casticisme de la generació del 98 i companyia ja es va encarregar de posar les coses al seu lloc. La identitat espanyola que es va acabar de configurar en el tombant de segle tenia un encuny *mesetari* que va deixar de banda tota la quincalla perifèrica. El franquisme no va fer més que arrodonir, val a dir que amb mà de ferro, la versió més reaccionària d'aquest nacionalisme ètnic i excloent.

Amb la desaparició del règim franquista, l'espanyolisme explícit es va veure deslegitimat. Als Països Catalans, les noves institucions democràtiques iniciaven una tasca de recuperació —o de construcció, si es vol— d'una memòria històrica diferenciada del motlle uniformista que s'havia imposat fins aleshores. En línies generals, no es va tractar d'una revenja a base de substituir uns mites per uns altres, de descavalcar els conquistadors per a entronitzar els almogàvers. L'ús de la història que van

fer els anomenats “nacionalismes perifèrics”, almenys per aquesta banda de la Península, va ser més assenyat que el de l'adoctrinament espanyolista tradicional. Els senyals d'alarma, però, no trigaren massa. Amb l'arribada al poder de l'estat dels socialistes, sense menysprear-ne els avenços democràtics i socials, es va engegar una onada de neoespanyolisme —ara desacomplexat i suposadament modernitzador— que no va dubtar a desempolsar els mites de l'Espanya eterna, començant per la “unitat

“El debat sobre la reforma de les humanitats deixa ben clar que les energies historicistes del nacionalisme espanyol encara no s'han esgotat”

nacional” dels Reis Catòlics i la Conquesta d'Amèrica, i acabant per la glori-ficació dels Borbons. Més recentment, el govern de la dreta espanyola, que no veu la necessitat d'amagar les seues arrels franquistes, ha suposat l'inici d'una veritable croada historicista, que ressuscita tota mena de glòries imperials al servei de la nova reconquesta d'Espanya per alliberar-la dels infidels i heretges nacionalistes (bascos i catalans). El Cid, Felip II, Carles V i fins i tot Cánovas del Castillo són exhumats, amb una legió d'herois i estadistes espanyols, per a afrontar el fantasma del separatisme.

Però al costat d'aquesta estratègia na-

cionalista de caire —diguem-ne— clàssic, se n'ha iniciat una altra de menys primària, capaç de suscitar l'aliança de l'esquerra espanyola i de la dreta més il·lustrada. Ara els historiadors i intel·lectuals més moderns reconeixen que la construcció de la nació espanyola es va fer a base de mites i de manipular la història, però que tot això ja és cosa del passat. D'alguna manera, la llista dels reis gots hauria estat un mal necessari per a arribar a un bé major: l'existència de la nació espanyola. A Espanya —diuen— avui dia l'únic nacionalisme en actiu és el perifèric, i per tant són els bascos i catalans els únics que encara recorren a l'anacronisme de mitificar la història. Evidentment, el debat sobre la reforma de les humanitats ja deixa ben clar que les energies historicistes del nacionalisme espanyol estan lluny d'haver-se esgotat. Però l'argument de fons és consistent: no es pot recórrer, ni en defensa pròpia, a un santoral simètric de mites històrics per avalar un projecte nacional tan legítim com l'oficial. Cosa que no vol dir que la història no tinga una funció política, però “política” en el sentit d'educar ciutadans crítics i capaços de copsar la complexitat del passat i del seu present. Aquesta funció alliberadora de la història no és monopoli —com voldrien alguns— de la història nacional d'Espanya, sinó que els valencians també tenim dret a mirar-nos —això sí, sense xovinismes ni glòries edulcorades— en l'espill del nostre propi passat. I per això saber que els Borgia italians són els Borja de Xàtiva és una manera necessària de començar.

El perill de caure en la mitificació sempre estarà present, però és el risc que cal assumir i conjurar. Perquè, en definitiva, ni el record ni l'oblit són processos espontanis ni políticament innocents.

Doctor en història medieval